

**MATERIALS DE LECTURA DE MILL:
AUGUSTE COMTE I EL POSITIVISME (1865)**

Ramon Alcoberro

La Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès compta amb una important biblioteca patrimonial, especialment rica en fons del segle 19. Al llarg de l'any 2010 vaig revisar els textos patrimonials, val a dir, anteriors al 1939, que posseeix l'entitat sobre aquest filòsof. Aquestes fitxes es van incorporar posteriorment al Projecte Almirall que impulsa la Biblioteca. Val a dir que tots els textos que s'hi troben són en francès o en castellà.

Auguste Comte et le positivisme par J. Stuart Mill.

Traduit de l'Anglais per M. le Dr. G. Clémenceau, Député de la Seine.

Deuxième édition. Paris,

Librairie Germer Baillière et Cie. 1879.

NOTA: El text "El método de investigación de Augusto Comte", capítol de l'obra *Auguste Comte i el positivisme* fou publicat en castellà com a apèndix de la trad. esp. de *El utilitarismo* d'Antonio Zozoya. Biblioteca Económica Filosófica. Madrid, 1891, pp. 138-159, en una edició que també posseeix l'Ateneu Barcelonès.

Descripció de l'obra:

John Stuart Mill fou el gran divulgador de la filosofia positivista francesa al Regne Unit, però la seva relació amb Comte i, especialment, amb els seus deixebles es va deteriorar al llarg del temps fins acabar en una ruptura gairebé absoluta després de la publicació del llibre *August Comte i el positivisme*, (1865), precisament el mateix any en què Mill accedeix a la Cambra dels Comuns, on només restà durant una legislatura. El text, però, no feu altra cosa que recopilar els articles publicats anteriorment a la *Westminster Review* que Mill dirigia.

S'han donat molt diverses explicacions al trencament entre Mill i el positivisme que van des de les clarament biogràfiques —Mill fou el primer defensor dels drets de les dones al parlament anglès, mentre Comte era d'un masclisme ferotge i Mill no deixa de retreure-li el seu *conservadorisme catòlic* (p. 91 del text francès) pel que fa al tema del matrimoni—, fins a les de caire polític (el clàssic enfrontament França-Regne Unit), o a les de caire més conceptual i filosòfic. El text d'*Auguste Comte i el positivisme* permet afirmar que, al menys per part de Mill, la crítica al positivisme és clarament conceptual i està vinculada al seu rebuig del determinisme i a la qüestió de la llibertat.

Mill reconeix que Comte fou *el primer que ha intentat de fer la sistematització completa* [de les formes del pensament] *i estendre-la sistemàticament a tots els objectes del coneixement humà* (p.3). Li interessa el fet que el positivisme afirma que el coneixement que tenim dels fenòmens *és relatiu i no absolut* (p.6) circumstància que l'acosta al plantejament relativista de l'utilitarisme, El *Cours de philosophie positive* de Comte, li sembla: *una visió essencialment sana de la filosofia amb un petit nombre d'errors capitals*. (p.5) i respecte a Comte manté tant un sentiment d'admiració com una distància clara *si s'ha mostrat, en algun punt, menys esclarit del que som nosaltres avui convé deixar-ho passar desapercebut fins que arribi el moment en què els seus errors puguin fer mal* (p.4). Mill nega que Comte (que com és sabut pretenia ni més ni menys que formar una nova religió

amb catecisme i tot!) sigui exactament un filòsof original. La filosofia de Comte és per Stuart Mill la de Bacon i Hamilton. Ha estat important en la mesura que ha obert el pensament social vers una concepció orgànica del paper de les institucions i ha entès el paper de la filosofia de la història. Però per a un utilitarista és un greu error confondre la història del problema amb el problema mateix i Mill no accepta mai el determinisme positivista, ni cap expressió d'absolutisme social o religió com el que es fa palès en l'intent positivista de donar lleis a la història.

El positivisme comtíà xoca amb el liberalisme polític de Mill i al llarg de tot el text són molt paleses les mostres de desacord sobre aquesta qüestió. Per a Mill les raons que impulsen els homes a actuar d'una forma determinada mai no poden ser objectes de previsions científiques deterministes. En la subtil diferència entre 'determinat' i 'determinisme' es mou l'argumentació bàsica del text. Que la realitat del ser humà està sotmesa a raons i forces socials i psicològiques prou complexes no autoritza, a parer de Mill, a argumentar que estem subjectes a previsions científiques deterministes. De retruc, Mill usa aquest argument per rebutjar qualsevol ordenament social o polític que vulgui exercir un control absolut sobre els individus.

Mill considerava vàlida la concepció comtiana dels tres estadis en el desenvolupament del coneixement humà i jutja favorablement el plantejament del *Cours de philosophie positive* fins escriure que en filosofia de la ciència, Comte ha tractat el tema del descobriment científic *amb un grau de perfecció fins ara inigualat* (p.55). També en destaca la capacitat sistemàtica, però al mateix temps que ha estat capaç de copsar la relació entre la construcció del coneixement i la construcció de la teoria científica, Comte ha caigut en l'error de subestimar la importància del problema de la inducció en les ciències (p.84 i següents) i no ha entès el significat de la qüestió de la causalitat. Mill al seu *Sistema de les ciències* ja havia elaborat una teoria sobre la inducció —que per a ell és l'únic mètode científic— i no admet que la llei bàsica de la història i de la societat sigui la de la successió. En història com en ciències socials la coexistència és tan important com la successió i el fet que la nit succeeixi al dia no autoritza a considerar que el dia sigui causa de la nit.

Mill també critica el rebuig de Comte a la prova i l'experiment que per al filòsof francès responien bàsicament a l'exigència humana de satisfer una instintiva predilecció envers l'ordre i l'harmonia. En paraules del propi Mill: *El fons errorum de les últimes especulacions del Sr. Comte és aquest desig desordenat d'unitat i de sistematització* (p.143).

L'excés de sistematització i d'uniformisme positivista, Mill l'oposa a la seva pròpia defensa de la individualitat, perquè en el liberalisme utilitarista *s'obté una més gran suma de felicitat quan cadascú persegueix la seva pròpia felicitat*. (p.143) i retreu també a Comte el seu irracionalisme que el porta a considerar-se com un *Gran Sacerdot de la Humanitat* (p. 170 i ss). Comte *no s'imagina realment que posseeixi tota la ciència, sinó tan sols que és un jutge infalible de tota mena de coneixements que mereixen ser posseïts* (p.183). En definitiva, per a Mill vindria a repetir els errors del vell racionalisme de Descartes i Leibniz. És *tan gran com aquests filòsofs i a penes menys extravagants* però ha tingut la mala sort de néixer, *en un temps menys donat a tolerar els absurds palpables en que els que ell ha comès sense ser més grans* [que els de Descartes i Leibniz] *semblen tanmateix més ridícols*, com diu Mill en les últimes línies del llibre. En definitiva tots els punts de fricció entre utilitarisme i positivisme es troben sintetitzats en un text que planteja problemes seriosos d'epistemologia de les ciències socials i que no s'hauria de reduir a la presentació escolar d'una picabaralla entre savis de mil vuit-cents.

La recepció d'Auguste Comte i el positivisme

Com és sabut Comte — i el seu deixeble Littré — foren llegits a Catalunya d'una manera quasi obsessiva i literal, tot i que cal matisar una dada important: la recepció del positivisme es feu molt més a partir de les revistes que rebia regularment l'Ateneu que no pas a través dels llibres, que trigaven força més a incorporar-se a les prestatgeries de la institució. L'exemplar del llibre *Augustes Comte et le positivisme* que conserva l'Ateneu no mostra signes d'haver estat especialment consultat ni hem pogut trobar cap referència a ell en les publicacions dels adversaris del positivisme que entre nosaltres foren bàsicament de caire conservador. Mill fou llegit exclusivament en francès pels ateneïstes de principis del segle XX i això mateix ja mostra una considerable limitació en la recepció. Possiblement el desmuntatge a què sotmetia les tesis positivistes era excessiu per a la comprensió que hom podia tenir a l'època de la metodologia de les ciències entre nosaltres, precisament perquè l'ímpetu classificatori dels positivistes llegava bé prou, per estrany que pugui semblar, amb el dels escolàstics conservadors mentre el liberalisme de Mill era estrany a la tradició conservadora local.

Referències bibliogràfiques:

Escamilla Castillo, Manuel: *John Stuart Mill y las fronteras del liberalismo*. Editorial Universidad de Granada, Granada, 2004.

Gordillo Álvarez-Valdes, Lourdes: *John Stuart Mill ante la encrucijada libertad-determinismo*. Nau Llibres, València, 1998.

Negro Pavón, Dalmacio: *Liberalismo y socialismo: la encrucijada intelectual de Stuart Mill*. Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid, 1976.